

De componist, voorzien van het adellijke naam predicaat “von” , die tegen het eind van de 19^e eeuw zijn inspiratie, muzikale energie en jeugdige bevlogenheid ontladde en uitkristalliseerde in de vorm van een cellosonate, is de Zeeuw Gerard von Brucken Fock. In 2012 trof ik, in het kader van een project van exploratie en bekendmaking van het bijzondere oeuvre van deze getalenteerde man, in het *Nederlands Muziek Instituut* te Den Haag een interessante onuitgegeven ‘sonate voor piano en violoncel’ uit 1884 aan. Op 23 augustus 2013 - 128 jaar na een uitvoering in besloten kring te Parijs - vond in Zutphen de wereldpremière van het stuk plaats door Larissa Groeneveld en Frank van de Laar.

Von Brucken Fock, voor 100 procent een Nederlander, maar met Fries-Duitse wortels, werd in 1859 geboren op de buitenplaats *Ter Hooge* bij Middelburg, in een vooraanstaande familie. Hij begon aan de cellosonate in Berlijn, waar hij aan de *Musikhochschule* bij Woldemar Bargiel, een stiefbroer van Clara Schumann, en Friedrich Kiel compositielessen volgde. Thuis in Middelburg, na een afgebroken studie, voltooide hij het werk op 24 jarige leeftijd. Een half jaar later voerde hij de cellosonate uit voor de *Nederlandse Vereniging* te Parijs, samen met een zekere Ermerins, een leerling van David Popper. Teleurgesteld over de geringe aandacht die het stuk in de pers had gekregen keerde hij terug naar Zeeland. Hij trouwde in 1885 met Marie Pompe van Meerdervoort, hoewel hij als kunstenaar met een anti-burgerlijke instelling eigenlijk tegen het huwelijk was. Stond de keuze voor een cellosonate wellicht in relatie tot zijn cello-spelende broer Emile en de cellosonates van Friedrich Kiel, al spoedig volgden twee altviolinsonates, geschreven voor zijn eigen tweede instrument. Het werk werd door een recensent na een uitvoering in Utrecht (Tivoli) in 1886, omschreven als ‘een juweel’. Von Brucken Fock componeerde tot 1892 vooral veel kamermuziek, waaronder naast de genoemde werken ook pianostukken en enkele composities voor viool en piano. Deze laatste voerde hij jaren later uit, samen met de violist Carl Flesch, die de composities zeer waardeerde.

In 1888 bleek Von Brucken Fock’s belangstelling voor het bovennatuurlijke. Aanvankelijk werd hij aangetrokken door het spiritisme, later door het geloof. Tegelijkertijd had hij het verlangen een groot componist te worden, maar zijn onzekerheid en verlegenheid zaten hem in de weg. Van 1888 tot 1891 was Von Brucken Fock muziekcriticus bij *De Amsterdammer*. Zijn recensies beschrijven op een onnavolgbare manier het muziekleven in Amsterdam in de eerste jaren van het *Concertgebouworkest*. Berucht waren zijn uitvallen naar Richard Wagner. Zijn ironische toon was die van een naar schoonheid dorstende en temperamentvolle kunstenaar die echter zijn draai in het leven niet kon vinden. Na een mislukte poging zijn eigen geld - hij gaf zijn vermogen weg!- te verdienen als pianoleraar in Leipzig (1891) en een kortstondige fase als landarbeider op een boerderij in Kruiningen, waar een snee in zijn vinger met een zeis hem tenslotte deed zwichten, vertrok hij met zijn vrouw naar Parijs. Daar sloot hij zich tot verbijstering

van zijn vrouw aan bij het Leger des Heils. Hij ging voor *L'Armée du Salut* leger-hoeden inpakken en werd door de leiding, een dochter van William Booth met de bijnaam 'La Maréchale', geroepen hen bij te staan in bekeringscampagnes door geheel Frankrijk. Een huwelijks crisis was het gevolg en er zouden er vele volgen. Von Brucken Fock zocht eieren voor zijn geld en het echtpaar keerde terug naar Nederland, waar zojuist Willem Mengelberg het Concertgebouw had betreden. Het zou tot 1901 duren voordat Von Brucken Fock de aandacht kreeg die hij verdiende. Zijn vriend Röntgen propageerde hem met enkele pianostukken op één van zijn liederen-avonden Messchaert- Röntgen. In 1903 bracht Röntgen de 24 *Preludes* opus 15 onder de aandacht van Edvard Grieg, die later schreef: "de preludes van Von Brucken Fock vind ik zeer talentvol. Niets aan de stukken is zonder betekenis. Hij moet daar een toekomst hebben." Er bleef echter een schaduw over de persoon en het werk van Von Brucken Fock liggen. De onzekere en tegelijkertijd idealistische kunstenaar kende steeds periodes van grote innerlijke strijd en zocht zijn heil obsessief in een rigide vorm van het christendom.

Von Brucken Fock behaalde de beste resultaten waar zijn innerlijke drang zich een vrije weg kon banen. De stukken voor pianosolo, de kamermuziek en de liederen zijn daarom wellicht het meest geslaagd. Zijn kwaliteiten als absoluut musicus komen hierin het best tot uiting. Vanaf circa 1930 realiseerde Von Brucken Fock zich dit zelf ook en greep terug op vroeger werk, dat in het algemeen als zeer vitaal en puur valt te kenschetsen. In 1931 reviseerde hij zijn cellosonate uit 1884. Het origineel is overigens niet overgeleverd. Uit opmerkingen van de componist in zijn *Levensherinneringen* (1934) kunnen we opmaken dat de wijzigingen vooral betrekking hadden op de stemvoering en de verrijking van harmonieën, een en ander het resultaat van jarenlange componeerervaring en invloeden (Richard Strauss).

Het eerste deel van de cellosonate is in een volbloed Brahms-stijl gecomponeerd. Het bevat een magistrale doorwerking en slotpassage. In de andere delen hoort men de invloed van Van Beethoven. Kenmerkend voor het geheel zijn de heldere structuur, de talrijke muzikale vondsten en de afwisseling tussen noblesse en divertissement. De componist schuwde de zeer hoge posities op de cello niet. De cellosonate van Von Brucken Fock behoort zonder meer tot het beste dat voor cello en piano in de 19^e eeuw in Nederland is gecomponeerd.

Von Brucken Fock componeerde naast de kamermuziek onder andere ook enkele symfonieën, orkestliederen (uitgevoerd door Mengelberg), oratoria (o.a. *De Wederkomst van Christus*) en een *Requiem*. Tussen 1924 en 1931 componeerde hij meer dan 150 preludes, alle niet voor publicatie en uitsluitend voor eigen gebruik. De wereldberoemde zangeres Jo Vincent gaf in 1925 haar debuut in het Concertgebouw met liederen van Von Brucken Fock. Zijn laatste grote wapenfeit was de première in 1934 van zijn levenswerk, het *Requiem*, waarbij hij door ziekte niet aanwezig kon zijn.

Von Brucken Fock, die ook niet onverdienstelijk tekende en schilderde, was aan het eind van zijn leven teleurgesteld over het gebrek aan erkenning. Al in 1952 moest de componist Hendrik Andriessen constateren: “Nederland is een belangrijk man vergeten: Gerard von Brucken Fock. Wat is toch het noodlottige verschijnsel dat in sommige tijden zijn schaduw spreidt over de schoonheid?”

(Eric Matser)